

Elżbieta Pałka

Współpraca ekumeniczna czeskich Kościołów

Wschodnioznawstwo 3, 39-49

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Współpraca ekumeniczna czeskich Kościołów

Republika Czeska należy do krajów europejskich o najwyższym stopniu zlaicyzowania społeczeństwa. Wynika to po części z historii ziem czeskich, polityki wyznaniowej¹ realizowanej na tym obszarze na przestrzeni dziesięcioleci, szczególnie zaś w okresie rządów komunistycznych, zmian narodowościowych², jak i z aktualnych tendencji rozwoju społeczeństw postkomunistycznych, dla których religijna sfera życia traci na znaczeniu i następuje proces prywatyzacji i marginalizacji religii.

W strukturze wyznaniowej mieszkańców Republiki Czeskiej przeważają osoby deklarujące się jako bezwyznaniowcy, przy czym w latach 1991-2001, w okresie pełnej swobody religijnej, ich liczba uległa zwiększeniu. Podczas gdy w roku 1991 wierzący stanowili 43,9% społeczeństwa, zaś niewierzącymi było 39,9%, w roku 2001 już tylko 32% deklaruje się jako wierzący, zaś 59% nie zadeklarowało podczas ostatniego spisu ludności przynależności do jakiegokolwiek Kościoła lub związku wyznaniowego. Spadkowi liczby osób wierzących towarzyszy spadek liczby wiernych trzech najliczniejszych Kościołów – Kościoła Rzymskokatolickiego, Czeskobraterskiego Kościoła Ewangelickiego i Czechosłowackiego Kościoła Husyckiego. Wzrost liczby wiernych zanotowała natomiast większość mniejszych Kościołów i denominacji, przy czym w przypadku części z nich jest to wzrost zauważalny. W sumie liczba Czechów deklarująca przynależność do innych, poza trzema największymi, Kościołów i związków wyznaniowych wynosi obecnie blisko 331 tys., tj. o ponad 210 tys. więcej niż w roku 1991. Jest to wzrost o 275%.

Analizując mapę wyznaniową Czech, zwraca uwagę większa religijność mieszkańców regionów południowych i wschodnich oraz znaczny stopień zsekularyzowania północnych i zachodnich obszarów Republiki Czeskiej, czyli terenów, na których doszło w okresie powojennym do niemal całkowitej wymiany ludności

¹ Zgodnie z definicją Józefa Krukowskiego, przez politykę wyznaniową należy rozumieć „zasady i cele, jakimi władze państwowe kierują się w stosunku do religii i wyznań religijnych, oraz metody (środki), jakimi posługują się dla ich urzeczywistnienia w życiu społecznym”. J. Krukowski, *Polityka wyznaniowa państw postkomunistycznych. Główne linie*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2002, T. XII, z. 3, s. 5.

² Przede wszystkim chodzi o wysiedlenie ludności niemieckiej, ale także asymilację mniejszości polskiej i procesy zachodzące wśród mniejszości rusińskiej i ukraińskiej.

w związku z wysiedleniami mniejszości niemieckiej³. Uwagę zwracają także dysproporcje w religijności Czech właściwych w stosunku do Moraw i Śląska. Pierwszy region cechuje duży odsetek mieszkańców deklarujących się jako niewierzący, podczas gdy obszary Moraw i Śląska charakteryzuje większy procent obywateli określających się jako wierzący (patrz tabela 1)⁴.

W Republice Czeskiej zarejestrowanych jest aktualnie 26 Kościołów i związków wyznaniowych⁵. Wiele prowadzi jednak działalność jako fundacje, organizacje pożytku publicznego, związki, czy też stowarzyszenia społeczne, nie występując z różnych przyczyn o rejestrację⁶.

Tabela 1. Struktura wyznaniowa województw Republiki Czeskiej (w %).

Województwo (kraj)	Wierzący	Bez wyznania	Nie odpowiedziało
Ludność Republiki Czeskiej	32,1	59,0	8,8
Praga (Praha)	24,5	67,3	8,2
Środkowoczeskie (středočeský)	23,4	68,6	8,0
Południowoczeskie (jihočeský)	34,7	52,6	12,8
Pilźnieńskie (Plzeňský)	24,2	65,4	10,3
Karlowarskie (Karlovarský)	20,5	72,3	7,1
Usteckie (ústecký)	15,8	77,2	7,0
Libereckie (liberecký)	18,4	72,6	9,0
Kralovohradeckie (královéhradecký)	26,6	63,9	9,4
Pardubickie (Pardubický)	32,0	58,9	9,1
Vysoczyna (Vysočina)	46,4	41,3	12,3
Południowomorawskie (jihomoravský)	43,7	47,5	8,8
Ołomunieckie (Olomoucký)	37,0	53,8	9,2
Zlińskie (zlínský)	55,2	36,9	7,8
Morawskośląskie (moravskoslezský)	40,2	52,3	7,5

Źródło: www.czso.cz

W okresie rządów komunistycznych istniejące w Czechosłowacji Kościoły i związki wyznaniowe miały bardzo ograniczone możliwości podejmowania aktywności i dopiero po *aksamitnej rewolucji* zyskały szanse na rozwijanie swobodnej działalności zarówno o charakterze religijnym, jak i edukacyjnym, kulturalnym, charytatywnym, w służbie zdrowia itd., ponownie nawiązano ponadto kontakty na skalę międzynarodową z siostrzanymi Kościołami i związkami wyznaniowymi. Stało się to możliwe dzięki stworzeniu odpowiednich ram instytucjonalno-prawnych, w tym m.in. przyjęciu Karty Podstawowych Praw i Wol-

³ L. Pištora, *Občan a jeho vztah k náboženství a církve v údajích sčítání lidu*, „Teologie & Společnost” 2003, č. 6, s. 33-36.

⁴ Ibidem.

⁵ Informacje dostępne na www.mkcr.cz

⁶ Z. Vojtíšek, *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*, Praha 2004, s. 13-15.

ności, uchwalonej 4 lipca 1991 roku *ustawy o wolności religijnej oraz położeniu kościołów i związków wyznaniowych (nr 308/ 1991 Sb)*, zniesieniu restrykcyjnych zapisów *ustawy o gospodarczym zabezpieczeniu Kościołów i związków wyznaniowych z 1949 roku*, częściowej restytucji majątków kościelnych, dzięki której możliwe stało się wznowienie działalności zakonów kongregacji, oraz przyjęciu 27 listopada 2001 roku *ustawy o wolności religijnej oraz położeniu kościołów i związków wyznaniowych i o zmianie niektórych przepisów (ustawa o kościołach i związkach wyznaniowych) nr 3/2002*. Mimo to wiele ważnych dla czeskich Kościołów i związków wyznaniowych problemów wciąż pozostaje nierozwiązanych⁷. Trudno im również odnaleźć na nowo swe miejsce w społeczeństwie. Czesi bowiem po okresie planowej marginalizacji społecznej tych organizacji nie dostrzegają znaczenia ich działalności na różnych płaszczyznach dla rozwoju społecznego.

Jedną z form aktywności, która ma przyczynić się do rozwiązania scharakteryzowanych wyżej problemów oraz do wzmocnienia pozycji Kościołów i związków wyznaniowych i ich lepszego porozumienia, jest rozwijanie współpracy ekumenicznej. Na jej oblicze wpływa szereg czynników, wśród których najważniejsze to: kształtowanie się relacji państwo – Kościół, struktura wyznaniowa mieszkańców Republiki Czeskiej, doświadczenia historyczne czeskich organizacji religijnych, kierunek rozwoju inicjatyw ekumenicznych realizowanych na płaszczyźnie międzynarodowej. Właśnie współpraca ekumeniczna rozwijana przez czeskie Kościoły i związki wyznaniowe jest przedmiotem zainteresowania niniejszego opracowania, choć ze względu na jego ograniczony rozmiar scharakteryzowane zostaną jedynie jej najważniejsze obszary.

Ruch ekumeniczny ma na ziemiach czeskich bogate tradycje. Inicjatywy o tym charakterze pojawiły się w środowisku protestanckim już przed wybuchem pierwszej wojny światowej, a ich główny cel stanowiła obrona interesów mniejszości ewangelickiej wobec większościowego katolicyzmu. Na początku XX wieku powstała Jednota Konstancyjska (*Kostnická jednota*) jedna z pierwszych czeskich organizacji ekumenicznych, założona jako stowarzyszenie protestantów wszystkich denominacji⁸. Warunki, jakie zaistniały w okresie międzywojnia, były dość sprzyjające dla rozwoju ruchu ekumenicznego, z różnych przyczyn nie zostały jednak należycie wykorzystane przez czeskie Kościoły. Stosunki między nimi były na ogół poprawne, kontakty ich przedstawicieli pełne szacunku, a nawet przyjaźielskie. Nie doszło jednakże do intensywniejszej współpracy. W 1927

⁷ Przede wszystkim kwestia finansowania Kościołów i związków wyznaniowych i ich ekonomicznego uniezależnienia się od państwa, pojawiający się w tym kontekście problem restytucji majątku kościelnego, czy też w przypadku Kościoła rzymskokatolickiego kwestia podpisania konkordatu. Zob. szerzej: E. Pałka, *Stosunki państwo – Kościół w Czechach i na Słowacji po 1993 roku*, [w:] *O wielowymiarowości badań religioznawczych*, Z. Drozdowicz (red.), Poznań 2009, s. 105-120.

⁸ *Ekumenická rada církví v České republice*, [w:] *Členské církve a křesťanská sdružení a hnutí*, Ekumenická rada církví v České republice 1999, s. 5.

roku powstał wprawdzie Związek Kościołów Ewangelickich (Svaz evangelických církví), do którego należało w momencie powstania sześć Kościołów, lecz jego działalność nie miała większego zasięgu, pozostając w dużej mierze formalną⁹. Po II wojnie światowej Związek nie wznowił działalności¹⁰.

Po przejściu władzy przez partię komunistyczną w 1948 roku rozpoczął się bardzo trudny okres w życiu Kościołów i związków wyznaniowych w Czechosłowacji. Wszelka współpraca tych organizacji kontrolowana była przez ówczesne władze, dążące z jednej strony do zminimalizowania kontaktów ekumenicznych, które miały się ograniczać do ekumenicznych tygodni modlitwy i oficjalnych spotkań najwyższych przedstawicieli Kościołów i związków wyznaniowych, przy czym ważne było, aby wykluczyć udział w tych kontaktach Kościoła katolickiego, zaś z drugiej strony starano się wykorzystać tę współpracę do realizacji celów władz. Znaczna część aktywności o charakterze ekumenicznym miała się koncentrować w tzw. ruchu pokojowym, spełniającym istotne cele propagandowe, tu zaś przede wszystkim w działalności prowadzonej w ramach Chrześcijańskiej Konferencji Pokojowej. Władze traktowały instrumentalnie również Ekumeniczną Radę Kościołów (Ekumenická rada církví – ERC), która oficjalnie nie była związana z ruchem pokojowym¹¹.

Mimo pewnych inicjatyw podejmowanych przez Kościoły w socjalistycznej Czechosłowacji aż do 1989 roku trudno mówić o rozwoju współpracy ekumenicznej. Przyczyna tej sytuacji tkwiła zarówno w polityce władz i naciskach z ich strony na te organizacje, jak i w problemach, które tego typu współpraca napotykała po stronie samych Kościołów, szczególnie jeśli chodzi o kontakty między grupą Kościołów protestanckich a Kościołem katolickim¹². Warunki dla rozwoju współpracy ekumenicznej zaistniały dopiero po roku 1989. Jest ona realizowana w ramach organizacji działających na rzecz zbliżenia między czeskimi Kościołami oraz w ramach inicjatyw o ekumenicznym charakterze.

Główną czeską organizacją ekumeniczną jest Ekumeniczna Rada Kościołów, która powstała w czerwcu 1955 roku. Tworzyły ją wówczas Kościoły protestanckie. W 1963 roku członkiem Rady został Kościół Czechosłowacki, zaś w 1965 roku Kościół Prawosławny¹³. W okresie Praskiej Wiosny ERC nawiązała współpracę z Kościołem katolickim, która jednak w warunkach normalizacji nie mogła

⁹ M. Šourek, *Úsilí o sblížení mezi církvemi*, [w:] *Církev v proměnách času 1918-1968*, Praha 1969, s. 58; *Český ekumenismus. Teologické kořeny a současná tvář církví*, Praha 1976, s. 156.

¹⁰ *Prošli jsme v jeho síle. Evangelici v čase druhé světové války*, Uspořádala M. Šimsová, Praha 2003, s. 227.

¹¹ O. Štampach, *Nástin ekumenické teologie. Informace a úvahy s ohledem na českou ekumenickou situaci*, Praha 1995, s. 85-86.

¹² Zob. szerzej M. Brož, *Ekumenické vztahy*, [w:] *Církev v proměnách času 1969-1999*, s. 31-35; J. Stefan, *Za co bych rád jako český evangelík poprosil českého katolíka o odpuštění*, „Teologická reflexe” 1996, č. 2, s. 131-134.

¹³ M. Šourek, *op.cit.*, s. 61.

być kontynuowana¹⁴. Mimo wielu ograniczeń, jakie w swej działalności Rada napotykała, organizacja ta odnotowała kilka sukcesów. Do takich należy przygotowanie ekumenicznego przekładu Pisma Św. na język współczesny. Niezależność i swobodę działalności ERC uzyskała dopiero po 1989 roku. Po rozpadzie państwa czechosłowackiego w 1993 roku doszło także do podziału w ówczesnej Radzie Ekumenicznej, z której wyłoniła się Ekumeniczna Rada Kościołów w Republice Czeskiej.

Do najważniejszych zadań ERC należy wspieranie współpracy Kościołów, które są jej członkami; przygotowywanie programów edukacyjnych i kształceniowych; informowanie opinii publicznej o działalności Kościołów; koordynacja negocjacji Kościołów z organami administracji państwowej; wyrażanie opinii w sprawie regulacji prawnych dotyczących organizacji religijnych; współpraca ekumeniczna z Kościołami i radami ekumenicznymi z innych krajów oraz z ponadpaństwowymi organizacjami ekumenicznymi¹⁵. Najwyższym organem ERC jest prezydium, którego członkami są przedstawiciele poszczególnych Kościołów posiadających pełne członkostwo w Radzie. Prezydium decyduje o zasadniczych kwestiach związanych z działalnością omawianej organizacji oraz wybiera sekretarza, przewodniczącego i zastępcę przewodniczącego ERC. W ramach Rady działają stałe komisje, m.in. komisja do spraw dzieci i młodzieży, komisja teologiczna, komisja do spraw współpracy z Romami, komisja do spraw uchodźców, oraz grupy robocze, powoływane w celu przygotowania jednorazowych inicjatyw.

Pełne członkostwo w Ekumenicznej Radzie Kościołów posiadają obecnie:

- Kościół Apostolski,
- Braterska Jednota Baptystów,
- Kościół Braterski,
- Czechosłowacki Kościół Husycki,
- Czeskobraterski Kościół Ewangelicki,
- Ewangelicki Kościół Augsburskiego Wyznania w Republice Czeskiej,
- Jednota Braterska,
- Ewangelicki Kościół Metodystyczny,
- Kościół Prawosławny,
- Śląski Kościół Ewangelicki Augsburskiego Wyznania,
- Kościół Starokatolicki.

Członkiem stowarzyszonym są: Armia Zbawienia oraz reprezentująca Kościoły rzymskokatolicki i grekokatolicki – Czeska Konferencja Biskupów (Česká biskupská konference), natomiast status członka-observatora posiadają Kościół Adwentystów Dnia Siódmego i Federacja Gmin Żydowskich oraz trzy stowarzyszenia: Czeski Alians Ewangelicki, Czeskie Towarzystwo Biblijne i Akademia Ekumeniczna. Otrzymanie przez stowarzyszenia i ruchy chrześcijańskie statusu członka-observatora w Radzie umożliwił przyjęty w 1996 roku nowy statut

¹⁴ O. Štampach, *op.cit.*, s. 86.

¹⁵ *Ekumenická rada církví...*, s. 6.

Ekumenicznej Rady Kościołów. Członek-obszawator uczestniczy w inicjatywach i projektach realizowanych w ramach ERC, jednak nie ma wpływu na decyzje podejmowane przez Radę¹⁶.

Współpraca ekumeniczna realizowana z udziałem Rady zaowocowała m.in. zawarciem w 1994 roku umowy między Ekumeniczną Radą Kościołów a Czeską Konferencją Biskupów o warunkach powstania i działania służby duchownej w resorcie Ministerstwa Obrony. We wstępie omawianego dokumentu stwierdzono, iż „każdy duchowny w resorcie Ministerstwa Obrony zastępuje nie tylko swój Kościół, lecz także a przede wszystkim, jest wspólnym reprezentantem wszystkich Kościołów zrzeszonych w Ekumenicznej Radzie Kościołów i Czeskiej Konferencji Biskupów”. Zdaniem S. Příbyla, w ten sposób „zostały stworzone w Republice Czeskiej warunki dla unikalnego w swym charakterze kształtowania ekumenicznie zorientowanych struktur opieki duchownej w armii”¹⁷.

Dzięki podpisaniu omawianego dokumentu powstały także sprzyjające warunki dla zawarcia umowy o współpracy między Ministerstwem Obrony Republiki Czeskiej, Ekumeniczną Radą Kościołów a Czeską Konferencją Biskupów. Wśród zasad, które mają charakteryzować służbę duchowną w armii, wyróżniono m.in. zasadę ekumenizmu oznaczającą, iż „każdy kapłan, który wstępuje do Armii Republiki Czeskiej, jest wysyłany do służby wspólnie przez Czeską Konferencję Biskupów i Ekumeniczną Radę Kościołów, jako wspólny reprezentant wszystkich Kościołów skupionych w tych gremiach”¹⁸. W 1994 roku doszło natomiast do zawarcia, znowelizowanej w 1999 roku, umowy o służbie więziennej, której stronami były Ekumeniczna Rada Kościołów i Czeska Konferencja Biskupów oraz władze Więziennej Służby Republiki Czeskiej¹⁹.

Nie wszystkie działania podejmowane przez Radę kończą się sukcesem. Spodziewanych rezultatów nie przyniosły na przykład rozmowy ERC z rządem dotyczące kształtu ustawy *o wolności wyznania religijnego oraz położeniu Kościołów i związków wyznaniowych i o zmianie niektórych przepisów (ustawa nr 3/2002)*, która została przyjęta 27 listopada 2001²⁰. Rada Ekumeniczna krytykowała przedłożony jej projekt, m.in. za zbyt duże możliwości ingerencji państwa w sprawy Kościołów, jakie ustawa stwarza, oraz oddzielenie w niej diakonii i innych organizacji dobroczynnych, działających w ramach Kościołów od struktur tychże²¹.

¹⁶ *Ekumenická rada...*, s. 6; V. Volný, *Proč jsme aktivní v ekumenické spolupráci*, „Přítel lidu – Przyjaciel ludu” 2002, č. 2, s. 20-21.

¹⁷ S. Příbyl, *Konfesionálněprávní studie*, Brno 2007, s. 207.

¹⁸ *Ibidem*, s. 208.

¹⁹ *Ibidem*, s. 56.

²⁰ *O své zkušenosti jsem ochotna se rozdělit*, rozhovor I. Benešove z M. Mandysovou, „Český bratr. Evangelický časopis” 2002, č. 16, s. 12.

²¹ *Prohlášení Ekumenické rady církví ke schválení zákona o církvích z dne 28. listopadu 2001*, dostupné na www.ekumenickarada.cz/index.php?ID=66; *Vyjádření Ministerstva kultury k materiálu Ekumenické rady církví, zaslanému Evropské radě církví pro setkání Národních rad církví v Evropě konané v Paříži 2002*, dostupné na www.mkcr.cz/article.php?ID=621

Natomiast w dokumencie przesłanym przez ERC Europejskiej Radzie Kościołów zapisy ustawy określono jako ograniczające działalność Kościołów jedynie do sfery religijnej i wyłączające z niej inne formy działalności (np. diakonia), a przeznaczone także dla osób niebędących członkiem żadnego Kościoła. W dokumencie stwierdzano ponadto, iż ustawa ingeruje w strukturę wewnętrzną Kościołów oraz dyskryminuje je pod względem ekonomicznym, gdyż dochodów uzyskanych z działalności gospodarczej nie mogą one przeznaczyć na inne cele, poza religijnymi. Zdaniem ERC nowa ustawa miała być w porównaniu z ustawą z 1991 roku krokiem wstecz w demokratycznym rozwoju życia społecznego²². 12 października 2001 roku Czeska Konferencja Biskupów i Ekumeniczna Rada Kościołów zaprezentowały wspólne oświadczenie dotyczące projektu ustawy, w którym stwierdzano „Konstatujemy, że Kościoły są zaniepokojone ograniczaniem dotychczasowej wolności, którą cieszyły się dzięki ustawie nr 303/1991 Sb. Ustawa w proponowanym kształcie ingeruje w prawo Kościołów i związków wyznaniowych do tworzenia swych instytucji działających w tradycyjnych obszarach aktywności Kościołów – na niwie społecznej i charytatywnej. Ustawa ogranicza dotychczasowe prawo Kościołów do decydowania o swych wewnętrznych sprawach, sprowadzając je do roli organizacji podporządkowanych państwu, w stosunku do których wprowadza się liczne nowe postanowienia i kontrole administracyjne”²³. Obie organizacje wyraziły ubolewanie, że projekt ustawy nie został przed przedłożeniem parlamentowi dostatecznie przedyskutowany z przedstawicielami Kościołów. Skrytykowały także zasady dotyczące rejestracji Kościołów i ewidencji ich kościelnych podmiotów prawnych oraz ograniczenie ekonomicznej aktywności Kościołów i związków wyznaniowych²⁴. Z zarzutami

²² *Vyjádření Ministerstva kultury...*, dostępne na www.mkcr.cz/aricle.php?id=621

²³ *Společné prohlášení tiskového střediska České biskupské konference a Sekretariátu Ekumenické rady církví ČR k návrhu zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností z 12.10.2001*, A.I. Hrdina, *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha 2004, s. 79, przepis 76.

²⁴ A. I. Hrdina, *op.cit.*, s. 79, s. 149. Zapisy ustawy o Kościołach i związkach wyznaniowych nr 3/2002 spotkały się z krytyką także ze strony innych środowisk. Wskazywano na możliwość wykorzystania jej artykułów (np. § 5) przeciw niektórym grupom religijnym ze względu na nieprecyzyjność użytych sformułowań, na ograniczenie aktywności gospodarczej Kościołów i związków wyznaniowych, stwierdzano także, iż ustawa umożliwiła w praktyce nadzór państwa nad Kościołami i związkami wyznaniowymi. Lecz najczęściej krytykowano zapisy dotyczące tzw. *kościelnych osób prawnych* założonych w myśl ustawy „w celu organizacji, wyznawania i szerzenia wiary religijnej” (§ 6, ust. 2). Zastosowana przez ustawodawcę definicja kościelnej osoby prawnej wykluczała możliwość uznania za takowe instytucje charytatywne, socjalne, działające w obszarze opieki zdrowotnej i jednocześnie ściśle związane z kościołami i związkami wyznaniowymi. Nie służą one w sposób bezpośredni wyznawaniu czy szerzeniu wiary religijnej, często dysponują niewielkim majątkiem. Wprowadzony zapis nie oznaczał, iż wspomniane organizacje nie mogły uzyskać podmiotowości prawnej, lecz że mogły ją uzyskać jedynie jako niezależne od Kościołów i związków wyznaniowych stowarzyszenia społeczne, co było jednoznaczne z oddzieleniem ich od „macierzystych” Kościołów. *Návhr*

Rady nie zgadzały się ówczesne władze²⁵. Decyzja Sądu Konstytucyjnego Republiki Czeskiej potwierdziła jednak część zarzutów zgłaszanych wobec ustawy z 27 listopada 2001 roku. W rezultacie Sąd zniósł część z kontrowersyjnych zapisów, w tym § 6, ust. 2 i część ust. 5 i § 27²⁶.

Organizacją skupiającą czeskich ewangelików wszystkich denominacji jest powstała w 1903 roku Jednota Konstancyjska, zrzeszenie Ewangelickich Chrześcijan (Kostnická jednota, sdružení evangelických křesťanů). Początkowo miała ona stanowić platformę, na której możliwy będzie rozwój czeskich tradycji chrześcijańskich, przede wszystkim związanych z osobami J. Husa i J. A. Komeńskiego, z biegiem czasu jej cele uległy jednak rozszerzeniu. Od 1914 roku Jednota wydaje czasopismo „Kostnické jiskry”, aktualnie ukazujące się pod tytułem „Evangelický týdeník – Kostnické jiskry”. Pod obecną nazwą organizacja ta występuje od 1990 roku, kiedy wznowiła swą działalność²⁷. Natomiast organizacją o zdecydowanie ewangelikalnym charakterze jest Czeski Alians Ewangelicki (Česká evangelická alince – CEA). Członkami CEA są zarówno osoby prywatne, jak i zbory, organizacje, ruchy i denominacje reprezentujące ten nurt chrześcijaństwa. Obecnie do jej zbiorowych członków należą zbory Kościoła Apostolskiego, Braterskiej Jednoty Baptystów i Kościoła Braterskiego, poza tym Armia Zbawienia i około 25 inicjatyw misyjnych, modlitewnych i charytatywnych²⁸.

Obok wyżej wymienionych ekumenicznych organizacji duchownych w Republice Czeskiej aktywnych pozostaje szereg mniejszych organizacji, koncentrujących działalność na jednym lub dwóch aspektach współpracy, m.in. Czeska Akademia Chrześcijańska (Česká křesťanská akademie), Czeskie Towarzystwo Biblijne (Česká biblická společnost), Instytut Studiów Ekumenicznych (Institut ekumenických studií), Diakonia w Republice Czeskiej (Diakonie v České republice), Chrześcijańska Akademia Młodzieży (Křesťanská akademie mladých) i Nowa Nadzieja (Nová naděje)²⁹.

na zrušení zákona č. 3/2002 o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, res. některých jeho ustanovení z 13. 02. 2002, dostępny na <http://spcc.prf.cuni.cz/dokument/us-navrh.htm>

²⁵ *Vyjádření Ministerstva kultury...*

²⁶ M.in. stwierdzano, iż ewidencja kościelnych osób prawnych ma raczej charakter rejestracji niż ewidencji, jako sprzeczny z Konstytucją określono zapis pozwalający na odebranie Kościołom i związkom wyznaniowym uprawnień do realizowania tzw. *praw szczególnych*, w przypadku gdyby te nie publikowały corocznego sprawozdania z ich realizacji oraz regulację, w myśl której dochód uzyskany w wyniku prowadzonej działalności gospodarczej Kościoły i związki wyznaniowe nie mogą przeznaczyć na inne, poza religijnymi, cele. Przy tej okazji krytyce poddano także próby ograniczenia działalności kościołów i związków wyznaniowych jedynie do aktywności na niwie religijnej, podkreślając, iż również inne działania podejmowane przez te instytucje, od charytatywnych po zarobkowe, służą wypełnianiu przez nie swej misji. A.I. Hrdina, *op.cit.*, s. 85-88.

²⁷ *Český ekumenismus...*, s. 156; Z. Vojtišek, *op.cit.*, s. 126.

²⁸ Z. Vojtišek, *op.cit.*, s. 126; www.ea.cz

²⁹ Z. Vojtišek, *op.cit.*, s. 127-128.

Kontakty ekumeniczne między czeskiimi Kościołami przybierają również formę konkretnych projektów, których inicjatorem nie muszą być działające na tym polu organizacje. Do takich należy m.in. realizowany od 1996 roku projekt Sławkowska Inicjatywa Pojednania (Slavkovská iniciativa smíření – SIS). Głównym zadaniem SIS jest stworzenie płaszczyzny, na której możliwe stanie się pojednanie między czeskiimi Kościołami w duchu ekumenicznej współpracy, a także prowadzenie konsultacji dotyczących problemów społecznych i możliwości ich rozwiązania. W odbywających się, zarówno w samym Sławkowie, jak i w miejscach-świadectwach religijnej nienawiści, spotkaniach ekumenicznych uczestniczą duchowni i reprezentanci czeskich Kościołów i związków wyznaniowych, ich wierni oraz przedstawiciele życia społecznego, politycznego i kulturalnego. Spotkania te mają na celu przybliżenie historii i spojrzenia na nią z innej, odmiennej od swojej, perspektywy oraz poznanie prawdy historycznej, która przez wiele lat ulegała zafałszowaniu, zarówno przez katolików, jak i protestantów, w rezultacie czego do dnia dzisiejszego w świadomości wielu Czechów funkcjonują kłamstwa i półprawdy dotyczące życia religijnego na ziemiach czeskich. Znamienny jest również wybór miejsca figurującego w nazwie projektu. Sławków (Slavkov) jest to dzisiejsza nazwa Austerlitz, gdzie w 1805 roku doszło do bitwy „trzech cesarzy”, zakończonej zwycięstwem Napoleona. Bezpośrednio w walce lub później w wyniku odniesionych ran zginęły wówczas tysiące żołnierzy. Posłużenie się w nazwie inicjatywy służącej pojednaniu Sławkowem ma wymiar symboliczny. Z jednej strony impulsem dla powstania tego projektu stało się spotkanie inicjatorów omawianego przedsięwzięcia w Muzeum Historycznym w Sławkowie³⁰, z drugiej zaś SIS ma symbolizować pojednanie, tolerancję i dialog, czyli te wartości, których brakowało pod Austerlitz i których wielokrotnie brakowało w życiu czeskich chrześcijan różnych wyznań.

Zbliżenie między czeskiimi Kościołami zaowocowało również m.in. zaproszeniem przedstawicieli Kościołów protestanckich do Watykanu i ich udziałem w sympozjum poświęconym osobie Jana Husa. Udostępniono im wówczas także tajne archiwa watykańskie, zawierające oryginalne dokumenty z procesu w Konstancji. Sprawa czeskiego kaznodziei, dzieląca przez wiele lat Czechów i będąca przyczyną licznych konfliktów, stanowi obecnie istotną część dialogu ekumenicznego w Republice Czeskiej³¹. Do najbardziej znanych, ale także dla wielu chrześcijan kontrowersyjnych, inicjatyw służących zbliżeniu i współpracy między

³⁰ Byli to dyrektor Muzeum Historycznego inż. Jan Špatný, ksiądz katolicki i sekretarz Komisji dla Studiów nad Kwestiami Związanymi z Osobą, Życiem i Dziełem Mistrza Jana Husa działającej przy Czeskiej Konferencji Biskupów – ks. František Holeček oraz kierownik organizacji ekumenicznej Nowa Nadzieja – pastor Jaroslav Kratka.

³¹ *Rozmowa z przewodniczącym Sławkowskiej Inicjatywy Pojednania, ks. Jaroslavem Kratką*, przeprowadzona w dniu 03. 08. 2006 w Czeskim Cieszynie. Tekst autoryzowany w posiadaniu Autorki; *Pět let na cestě smíření*, Slavkovská iniciativa smíření, 2001, s. 14; J. Klibert, *Kroki ku pojednaniu chrześcijan w Republice Czeskiej*, „Gazeta Ewangelicka” 2002, nr 2, s. 33-36.

Kościołami i związkami wyznaniowymi należy natomiast spotkanie i modlitwy z udziałem przedstawicieli religii monoteistycznych organizowane pod nazwą Forum 2000³².

Współpraca ekumeniczna między Kościołami rozwija się również w postaci organizacji i inicjatyw działających na szczeblu lokalnym. Do takich należy m.in. istniejące na Śląsku Cieszyńskim i posiadające międzykonfesyjny i ponadnarodowy charakter Stowarzyszenie Inteligencji Chrześcijańskiej, które w intencji swych założycieli stanowić ma platformę dla kontaktów przedstawicieli różnych grup społecznych, narodowych, kulturowych i religijnych z regionu Śląska Cieszyńskiego (jego części czeskiej i polskiej)³³. Obok oficjalnej, realizowanej na forum organizacji i instytucji, współpracy niejednokrotnie rozwijane są kontakty na poziomie parafii, zborów, małych społeczności, nazywane ekumenizmem oddolnym. Owocują one współuczestnictwem w nabożeństwach, organizowaniem wspólnych modlitw, dyskusją o dogmatycznych czy teologicznych podobieństwach, organizowaniem wspólnych akcji charytatywnych, edukacyjnych itd., podejmowaniem wspólnej działalności w środkach masowego przekazu³⁴. Czeskie Kościoły podejmują również współpracę na forum międzynarodowych organizacji ekumenicznych, których są członkami – do takich należy m.in. Światowa Rada Kościołów z siedzibą w Genewie czy Konkordia Leuenberska – angażując się również w inicjatywy o lokalnym, lecz jednocześnie międzynarodowym charakterze. Przykładem tego typu projektu są Spotkania Ewangelików Czterech Narodów (Polski, Czech, Niemiec i Słowacji)³⁵, Dzień Ewangelicki (Evangelický den), w którym uczestniczą goście z partnerskich Kościołów Śląskiego Kościoła Ewangelickiego A. W. w Republice Czeskiej (Slezská církev evangelická a. v.)³⁶, czy współpraca między Kościołem Ewangelicko-Augsburskim w RP, Kościołem Ewangelicko-Reformowanym w RP oraz Luteranckim Kościołem Ewangelickim Augsburskiego Wyznania w RCz i Śląskim Kościołem Ewangelickim A. W. w RCz przy wydaniu śpiewnika ewangelickiego. Zapoczątkowana w roku 1997 praca zaowocowała edycją nowego, zawierającego ponad 950 pieśni, kancjonału, który ukazał się w języku polskim³⁷.

³² A. Macurová, *Otazníky kolem Fora 2000*, „Přítel lidu – Przyjacieli ludu” 2002, č. 2, s. 21-22.

³³ E. Strózczyk, *Rozmowy o ekumenizmie na Śląsku Cieszyńskim. Rozmowa z ks. Piotrem Jerzym Badurą*, „Přítel – Przyjacieli” 2004, nr 2, s. 15-16. O stowarzyszeniu zob. też m.in. *Powstało Stowarzyszenie Inteligencji Chrześcijańskiej*, „Přítel – Przyjacieli”, 2002, nr 8, s. 14.

³⁴ J. Hanuš (ed.), *Naboženství v době společenských změn*, Brno 1999, s. 70.

³⁵ Zob. szerzej A. Folwarczna, B. Taska, J. Kozusznik, *Na granicy dziejów – Spotkanie Ewangelików Czterech Narodów*, „Gazeta Ewangelicka” 1999, nr 11, s. 36-37.

³⁶ *Evangelický den – Ewangelicki Dzień*, „Přítel – Przyjacieli” 2004, nr 9, s. 12-13.

³⁷ Zarówno w Śląskim Kościele Ewangelickim A. W., jak i w Luteranckim Kościele Ewangelickim znaczny odsetek wiernych stanowią osoby narodowości polskiej. *Nowy śpiewnik ewangelicki. Wywiad A. Maliny z ks. radcą Janem Grosem, przewodniczącym Synodalnej Komisji ds. Liturgii*, „Gazeta Ewangelicka” 1999, nr 19, s. 16-19.

Transformacja ustrojowa, jaka nastąpiła w Republice Czeskiej po 1989 roku, sprzyja współpracy czeskich Kościołów i związków wyznaniowych. Z jednej strony mają one bowiem po raz pierwszy od kilkudziesięciu lat możliwość swobodnego działania, z drugiej problemy społeczne, jakie pojawiły się wraz z przemianami politycznymi, zmuszają te organizacje do wspólnego poszukiwania rozwiązań. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na rozwój dialogu ekumenicznego w Republice Czeskiej jest niewielki udział w strukturze ludności osób wierzących. W ten sposób czeskie Kościoły są skazane na współpracę, gdyż tylko ta daje im szansę przeciwstawienia się postępującej sekularyzacji społeczeństwa czeskiego.